

RADNIČKO KULTURNO-UMJETNIČKO DRUŠTVO ABRAŠEVIĆ U MOSTARU

Lidija Vladić-Mandarić

Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti Sveučilišta u Mostaru

✉ e-mail: lidijavladic@yahoo.com

SAŽETAK

Na prve tragove organiziranog amaterskog kulturnog djelovanja u gradu Mostaru nailazimo nakon uspostave Austrougarske uprave 1878. godine. U novom, povoljnijem društveno-političkom i ekonomskom okružju započinju s djelovanjem društva koja preuzimaju, između ostalog, zadaću očuvanja kulturne tradicije naroda koji tu žive. Od prijelaza iz 19. u 20. stoljeće do kraja II. svjetskog rata, praćenjem glazbene djelatnosti u okviru društava koja su se okupljala bilo na nacionalnoj, socijalnoj ili ideološkoj osnovi, nastojala sam pružiti uvid u rad tada vrlo aktivnog Radničkog kulturno-umjetničkog društva „Abrašević“. Društvo je imalo tamburaški i puhački orkestar, mješoviti zbor, folklornu sekciju, a njegov repertoar obuhvaćao je skladbe raznolikog sadržaja. Koristeći literaturu vezanu za rad navedenog društva pokušala sam saznati na kakve je sve poteškoće isto nailazilo i s kolikom ljubavlju su morali raditi osnivači i članovi Društva kako bi ostvarili svoje ciljeve. U podastiranju navedenog uznastojala sam obuhvatiti sve važnije događaje i ljude koji su zaslužni za razvoj glazbene kulture Društva, a time i općenito kulture grada Mostara.

Ključne riječi: *RKUD Abrašević, Mostar, glazba, kultura*

UVOD

Radničko kulturno-umjetničko društvo *Abrašević* od svog osnutka, prije 87 godina, do 90-ih godina 20. stoljeća vršilo je kulturnu misiju. Bilo je jedno od glavnih središta okupljanja i žarište kulturnog i edukativnog djelovanja radnika, mladeži i građana, društvo bratstva i zajedništva, kulturna i umjetnička organizacija u kojoj su djelovali i u kojoj su se okupljali Srbi, Hrvati, Muslimani, Židovi i ostali. Društvo *Abrašević* je bilo živa zajednica, jedan vitalan organizam koji je uz druge mostarske organizacije i mnogobrojne stalne, povremene i pojedinačne akcije služilo mostarskim radnicima u životnoj borbi za poboljšanje uvjeta života. Društvo

je organiziralo brojna gostovanja u različitim centrima širom bivše Jugoslavije i Europe.

Kontinuitet razvoja kulturnog života RKUD *Abrašević* moguće je pratiti unutar jasno profiliranih etapa čija periodizacija obuhvaća:

1. razdoblje između dva svjetska rata (1918.–1941.);
2. razdoblje nakon Drugog svjetskog rata do 90-ih godina 20. stoljeća.

Sumarni pregled tog aspekta glazbenog života pokazuje da su glazbenu produkciju poticali zahtjevi političkog i društvenog trenutka, a ostvarivale su je raspoložive snage koje su se u njemu našle. Zahvaljujući maru brojnih, kako stranih tako i domaćih glazbenih profesionalaca, *Abrašević* je postajao sve vitalnija sredina u smislu poticanja vlastitih članova na ozbiljno profesionalno životno opredjeljenje za glazbenički poziv, pa je do kraja stoljeća izrastao u značajno rasadište talentiranih pojedinaca čiji su opusi vrijedan integralni dio bosanskohercegovačkog nasljeđa.

IZ BORBE U PRVIM DANIMA OSNUTKA RKUD ABRAŠEVIĆ DO 1941. GODINE

U kući zvanoj Kafana Evropa, na ulasku u staru mostarsku čaršiju Kujundžiluk, pri Starom mostu, osnovano je daleke 1926. godine Radničko kulturno-umjetničko društvo *Abrašević*¹ Mostar. Društvo je dobilo ime po mladom srpskom pjesniku Kostu Abraševiću², čije je životno djelo bila borba za prava radničke klase. Kulturno-prosvjetna skupina radnika radila je kroz predavanja i tečajeve na glazbenom uzdizanju i populariziranju nauke. Materijalna sredstva, koja je Društvo dobivalo od raznovrsnih priredbi, upotrebljavana su za razne tipove pomoći. Kvalitetom programa, prijateljskim ophođenjem i organizacijom priredbi, nastupi kulturno-umjetničke sekcije postali su veoma popularni. Prva priredba koja je prešla preko *Abraševićeve* scene u Mostaru bila je predstava, jednočinka *Prvi maj*, nepoznatog autora (Burina, 1956, p. 15).

Monarhističkom diktaturom³, 6. siječnja 1929. godine ukinuti su slobodni sindikati, a time je i zabranjen rad svih organizacija okupljenih uz sindikate. Tako je i *Abrašević* prekinuo s radom sve do 1935. godine, kada se ponovno otvara *Radnički*

¹ Prvo RKUD *Abrašević* osnovano je u Beogradu 1905. godine, a kasnije su po uzoru na njega nastala i istoimena društva u Kragujevcu, Nišu, Valjevu, Čačku, Leskovcu, Mostaru i dr.

² Kosta Abrašević (1879.–1898.), srpski pjesnik, rodom iz Ohrida (Makedonija). Ostavio je oko stotinu pjesama socijalnog sadržaja koje su objavljivane u radničkim i socijalističkim časopisima poslije njegove smrti. Prevođen je na ruski, mađarski, albanski i rumunjski jezik, a neke njegove pjesme su i komponirane (S. Anđelić, M. Živković).

³ Od 1990. godine češći naziv u literaturi je Šestojanuarska diktatura.

*dom*⁴ te Partija organizira rad *Abraševića*. Najaktivniji članovi, te istovremeno i prvoborci radničkog pokreta u Mostaru i najistaknutiji članovi Partije bili su: Ruda Hrozniček⁵, Nikola Bjelica Abramović⁶, Karlo Batko⁷, Mujo Pašić i dr. Koristeći ovu legalnu formu rada, Partija se povezala sa masama ostvarujući svoje političke ciljeve na čelu s Josipom Brozom Titom⁸.

Pored postojanja tamburaškog orkestra, čiji je ravnatelj bio Mustafa Bjelavac, donesena je odluka da se nabave i puhački instrumenti. Godine 1939. provedena je akcija među radnicima za sakupljanje dobrovoljnih priloga radi kupovine instrumenata, te su ti isti bili registrirani na pojedince kako ih ondašnja vlast ne bi zaplijenila. Poslije demonstracija, iste godine organiziranih u cilju borbe protiv fašističke opasnosti, *Radnički dom* je zatvorila policija 31. siječnja 1941. godine te su uhapšeni najistaknutiji komunisti i vođe *Abraševića*. Odvedeni su u Lepoglavu, odakle se nikada nisu vratili, pored ostalih, stručni ravnatelj tamburaške sekcije Mustafa Bjelavac te ravnatelj dramske sekcije i tečaja esperanta⁹ Nikola Bjelica Abramović.

RKUD ABRAŠEVIĆ U NOVIM UVJETIMA – PERIOD NAKON 1945. GODINE DO 90-TIH GODINA 20. STOLJEĆA

Početak 1945. godine Mostar je oslobođen i u njemu je uspostavljena narodna vlast. Gradski komitet Partije postaje inicijator za obnovu djelovanja predratnoga društva *Abrašević*. Poslije održane osnivačke skupštine 27. kolovoza 1946. godine *Društvo* počinje djelovati punom aktivnošću šireći svoju kulturnu djelatnost. Godina 1945. može se smatrati početkom novog razdoblja u razvoju bosanskohercegovačke umjetnosti uopće, pa prema tome i glazbene. Snažno izražen humanizam u kreaciji novoga kao i ideja jednakosti među ljudima bila je moto poslijeratne umjetnosti. Obnova i izgradnja zemlje, formiranje socijalističkih društvenih odnosa te svježi dah koji provijava u svim društvenim sferama morali su se odraziti i u području glazbene kulture. U gotovo svim većim bosanskohercegovačkim gradovima osnivaju se institucije (prvenstveno škole) koje su izravno povezane sa širenjem glazbene kulture.

⁴ Kuća zvana *Kafana Evropa*.

⁵ Ruda Hrozniček je bio tokar, član uprave. Ubijen je u Lepoglavi 1941. godine.

⁶ Nikola Bjelica Abramović je bio trgovački pomoćnik, sekretar. Ubijen je u Lepoglavi 1941. godine.

⁷ Karlo Batko (1907.–1943.), radnik, učesnik Narodnooslobodilačke borbe i narodni heroj bivše Jugoslavije.

⁸ Josip Broz Tito (1892.–1980.) rodio se u Kumrovcu. Biran je za doživotnog predsjednika bivše Socijalističke federativne republike Jugoslavije.

⁹ Esperanto – međunarodni jezik nastao u drugoj polovici 19. st. prema zamisli L. L. Zamenhova. Prvi udžbenik objavio je 1887. g. u Varšavi pod pseudonimom "Dr. Esperanto" (liječnik koji se nada), što je kasnije postalo i ime samog jezika.

U poratnom periodu pokrenuta je akcija za obnavljanjem *Hrvatske glazbe*¹⁰, revitaliziran je i rad nacionalnih društava u Mostaru, ali s izmijenjenim nazivima. Kod Hrvata društvo *Hrvoje* i *Hrvatska glazba* sjedinjeni su pod nazivom *Napredak*, kod Muslimana umjesto naziva *Ithad* i *Gajret* društvo je nazvano *Preporod*, kod Srba naziv *Gusle* zamijenjen je nazivom *Prosvjeta*. Ipak, nedovoljan broj kvalificiranih glazbenika onemogućio je djelovanje svih spomenutih društava, te je praktički opstao jedino *Abrašević*. Na zajedničkoj sjednici odbora triju društava (*Napretka*, *Prosvjete* i *Preporoda*) 9. ožujka 1949. godine u Sarajevu je zaključeno da su sva tri društva gotovo potpuno ostala bez članstva, te na taj način stvarno prestala postojati, a svi glazbenici, zajedno s instrumentima i arhivom, postali su članovi Radničkog kulturno-umjetničkog društva *Abrašević*.

U godinama što slijede, brojne sekcije *Abraševića* (dramska, zbarska, folklorna, glazbena, povijesno-literarna) bilježe zavidne uspjehe i postignuća. U svibnju 1947. godine formira se tamburaška sekcija čiji ravnatelj postaje Omer Potur, potom se 1948. godine formira Veliki tamburaški orkestar. Tamburaši su otvarali sve priredbe u *Abraševiću* revolucionarnom pjesmom *Smjelo*¹¹, osobito popularnom u narodu. Godine 1948. već radi Veliki tamburaški orkestar sa 150 članova. Kako je bilo mnogo članova, a malo instrumenata, *Društvo* je odlučilo kupiti 20 mandolina i nekoliko gitara te 15. lipnja 1948. godine počinje s radom mandolinsko-gitarska škola sa 32 polaznika. Ravnatelj škole bio je Rajmond Hap¹², a početkom mjeseca studenog iste godine, započela je s radom i škola za harmoniku, čiji je ravnatelj bio Mate Alajbeg podrijetlom iz Trogira.

¹⁰ Hrvatska glazba instrumentalno je glazbeno tijelo koje je nastajalo u vrijeme općega kulturnog preporoda Hrvata u Bosni i Hercegovini, a poglavito u razdoblju od 1872. do 1890. godine. Podatci o njezinu nastanku, sada već povijesni i službeni, govore da je osnovana 2. prosinca 1888. godine te da je rasla zajedno s Hrvatskim pjevačkim društvom *Hrvoje* u Mostaru.

¹¹ O revolucionarnoj pjesmi *Smjelo* nema konkretnih podataka te je pretpostavka da se radi o revolucionarnoj pjesmi *Uz maršala Tita* koju je komponirao Oskar Danon, a prvi je put izvedena 1943. godine na Drugom zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu.

¹² Rajmond Hap (1912.–1993.) rodio se u Antunovcu, u Hrvatskoj. Zvanje nastavnika violončela stekao je u Vojnoj muzičkoj školi u Vršcu, nakon čega radi kao vojni glazbenik u Zagrebu, Sarajevu i Trebinju. Godine 1946. dolazi u Mostar gdje se priključuje RKUD-u *Abrašević* i novoosnovanoj Muzičkoj školi kao predavač na teoretskim predmetima, gitari i harmonici, a ujedno vodi tamburaški i harmonikaški orkestar i zbor.

Pored tamburaškog, formiran je i puhački orkestar 1947. godine čiji su članovi okupljeni mahom iz redova *Hrvatske* i *Sokolske*¹³ glazbe, a u isto vrijeme počeo se odgajati pomladak na izučavanju puhačkih glazbala¹⁴.

Sekcija zbornog pjevanja osnovana je odmah po obnavljanju rada *Društva* i bila je jedina kroz koju je prošlo stotine najaktivnijih članova *Abraševića*, a broj članova kretao se od 50 do 90. Jedno vrijeme djelovao je i Omladinski zbor Društva (1947.) koji se kasnije stopio s novoformiranim zborom Omladinskog kulturno-umjetničkog društva *Salko Pezo*. Zbor je nastupao vrlo često, tako je primjerice tijekom turneje kroz Makedoniju nastupio deset puta. Od osnutka, zbor je surađivao s drugim sekcijama *Društva*, pa je sudjelovao u izvođenju Plaović Đokovićeve drame *Voda sa planine*, a onda, u više navrata, nastupao je s društvenim puhačkim orkestrom, te i sa folklornom sekcijom i Gradskim orkestrom izvodeći odlomke iz raznih opera. Posebna pozornost se posvećivala repertoarnoj politici (skladbe O. Danona¹⁵, S. Anđelića¹⁶, B. Cvejića¹⁷, J. Slavenskog¹⁸, S. S. Mokranjca¹⁹, J. Gotovca²⁰ ...) te kvaliteti tumačenja pojedinih djela. Predan i sustavan rad zbornog sekcije polučio je vidljive uspjehe na lokalnim i republičkim smotrama i festivalima, ali i na brojnim gostovanjima. Njegujući zanimanje za vokalne i vokalno-instrumentalne glazbene forme, za umjetničku (duhovnu i svjetovnu) glazbu kako stranih tako i domaćih autora, zbor je svojim djelovanjem i umjetničkom reputacijom znatno doprinio izgrađivanju bosanskohercegovačke glazbene kulture. Od prvih zborovođa Rajmonda Hapa i Dinka Fia²¹, poslije Frane

¹³ *Sokolska glazba* osnovana je 1930. godine, a djelovala je do 1941. godine kada su svi instrumenti, a i većina glazbenika prebačeni u partizane. U okviru *Društva* radila je sportska i glazbena sekcija te lutkarsko kazalište.

¹⁴ Ta je sekcija sudjelovala na republičkom festivalu kulturno-umjetničkih društava u Sarajevu 1949. godine te na saveznom festivalu u Beogradu 1951. godine kao najbolji puhački orkestar u Bosni i Hercegovini.

¹⁵ Oskar Danon (1913.–2009.), dirigent i skladatelj židovskog podrijetla. Bio je prvi direktor Opere i Baleta Narodnog pozorišta u Beogradu, te potom njihov umjetnički direktor i stalni gost dirigent. Bio je šef dirigent Slovenske filharmonije u Ljubljani i Simfonijskog orkestra Radio Zagreba te redoviti profesor Muzičke akademije u Beogradu.

¹⁶ Stanko Anđelić (1907.–2007.), glazbeni pedagog i skladatelj.

¹⁷ Branko Cvejić, skladatelj i povjesničar umjetnosti.

¹⁸ Josip Slavenski (1896.–1955.), poznati skladatelj. Nakon Drugog svjetskog rata, pa sve do smrti radio je kao profesor kompozicije na Muzičkoj akademiji u Beogradu.

¹⁹ Stevan Stojanović Mokranjac (1856.–1914.), srpski skladatelj i glazbeni pedagog. Predstavlja klasika srpske glazbe te njenu najistaknutiju ličnost na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

²⁰ Jakov Gotovac (1930.–2000.), hrvatski operni dirigent i skladatelj. Bio je akademik i član Hrvatskog narodnog kazališta. Dobitnik je nagrade za životno djelo *Vladimir Nazor* (1964.) kao i nagrade AVNOJ-a (1972.).

²¹ Dinko Fio (1924.–2011.), hrvatski skladatelj, melograf, dirigent, zborovođa (posebice dječjih zborova) i glazbeni pedagog. Jedan je od prvih hrvatskih stručnih melografa.

Miličevića²², Hajrudina Repca, Milutina Ružica, te Bogumila Klobučara²³, svi su vodili računa o kvaliteti izvođenja djela. Ovakav sistematizirani rad zbarske sekcije donio je uspjehe na lokalnim i republičkim smotrama i festivalima kao i na gostovanjima u Narodnoj Republici Hrvatskoj i Republici Makedoniji. Nijedna značajna akcija nije izvedena bez učešća zbarske sekcije, počevši od izgradnje Omladinske pruge Šamac– Sarajevo i autoputa Bratstva–Jedinstva, do mnogobrojnih akademija i proslava u Mostaru i Hercegovini.

Nakon jedne ozbiljne stagnacije u radu *Društva* izabrana je nova uprava. Za predsjednika je izabran Maksimilijan Grubelić, a za sekretara Milivoje Mrkić, te je godine 1981. akcent stavljen na formiranje mješovitog zbora, što je tada ličilo na utopiju, jer ranijih godina nijedna takva akcija nije dala valjane rezultate. Prvi dirigent bio je Frano Krasovac²⁴, tadašnji dirigent Simfonijskog orkestra u Mostaru. Broj članova kretao se od 40 do 45 za cijelo vrijeme rada. Mješoviti zbor se može pohvaliti bogatstvom i raznovrсноšću repertoara, te izvedbom na zavidnoj razini. Izvodio je djela klasične glazbe (duhovne i svjetovne), kako stranih tako i domaćih autora. U bosanskohercegovačkim okvirima mješoviti zbor Radničkog kulturno-umjetničkog društva *Abrašević* je rangiran u samom vrhu.

Navodimo ponešto iz repertoara:

- L. van Beethoven: *Oda radosti*
- W. A. Mozart: *Ave verum corpus*
- P. I. Čajkovski: *Napolitanska pjesma*
- Verdi: *Nabucco* (hor iz opere)
- V. Lisinski: *Oj talasi*
- J. Gotovac: *Ero s onog svijeta, Omili mi u selu divojka*
- V. Žganec: *Hrvatske pučke popevke iz Međimurja*
- O. Danon: *Uz Maršala Tita*
- V. Paljetak: *Fala*

²² Frane Miličević rodio se 1911. godine u Mostaru. Prvu glazbenu naobrazbu stekao je u Hrvatskoj limenoj glazbi pri društvu *Hrvoje*, gdje je svirao trubu. U Zagrebu je završio Srednju glazbenu školu te je upisao Muzičku akademiju, smjer: Kompozicija i dirigiranje. Bio je ravnatelj Gradske niže muzičke škole, a od 1958. godine je ravnatelj Simfonijskog orkestra u kome je ostao do umirovljenja 1968. godine.

²³ Bogumil Klobučar rodio se 1922. godine u Ljubljani. Kao glazbeni pedagog bio je aktivan u mnogim školama. Nakon vojnog roka dolazi u Mostar 1949. i ostaje do 1962. godine. U Mostaru je razvio bogatu djelatnost dirigenta, skladatelja, glazbenog pisca i pedagoga.

²⁴ Frano Krasovac (1958.–) je dirigent i pijanist rođen u Dubrovniku. Dobitnik je nagrade France Prešern za interpretaciju Beethovenove 7. simfonije, nagrade *Orlando* za 1999. godinu za koncert s Dubrovačkim komornim zborom kao i nagrada Grada Dubrovnika za 2003. godinu za dugogodišnji predani umjetnički rad.

- Berdović: *Lindo*
- Tajčević: *Viknala jana*
- Afroameričke duhovne: *Blow Gabriel, Nobody Knows i dr.*

U godinama 1983. i 1985. dirigent je bio Pavle Medaković iz Beograda, tada i dirigent Simfonijskog orkestra Mostar. Od 1986. do 1988. godine maestro Miroslav Homen²⁵ je bio angažiran da kao stalni dirigent bude na raspolaganju zboru. Gostujući dirigenti bili su: Boris Papandopulo²⁶, Oskar Danon i Julio Marić²⁷. Stalni korepetitor zbora i povremeni dirigent u periodu od 1981. do 1989. godine bila je Vesna Čubela²⁸.

Na bogatim tradicijama stvorenim radom društva *Abrašević* prije Drugog svjetskog rata i dramska sekcija poslije oslobođenja nastavlja svoj rad, a 19. studenog 1946. godine izvodi svoju prvu predstavu u slobodnom Mostaru *Na straži Viktora Cara Emina* u režiji Ante Novakovića. Prelazeći okvire amaterskog kazališta, postaje uporišnom točkom za osnivanje profesionalnog Narodnog pozorišta (1949.) u čiji sastav ulaze članovi *Abraševića* koji nimalo ne zaostaju za osobljem koje dolazi iz drugih kazališta ili kazališnih akademija. Tadašnji predsjednik Društva, Safet Čišić²⁹, postao je ravnateljem kazališta. Prva premijera novog mostarskog profesionalnog kazališta *Noć u Globokom* izvedena je 26. studenog 1949. godine.

Tijekom 1947. godine započela je s radom folklorna sekcija. Težište njene aktivnosti bilo je promicanje folkloru Bosne i Hercegovine. Sa znalački sastavljenim programom od izabranih hercegovačkih, bosanskih, srbijanskih i hrvatskih plesova, s lijepim nošnjama i adekvatnom glazbenom pratnjom, folklorna sekcija nastupala

²⁵ Miroslav Homen (1940.–) rođen u Dubrovniku. Nakon završene akademije postaje dirigent sarajevske Opere i baleta. Bio je dirigent studentskog zbora *Slobodan Princip Seljo* iz Sarajeva, s kojim je osvajao prve nagrade na međunarodnim natjecanjima u Italiji i Engleskoj.

²⁶ Boris Papandopulo (1906.–1991.), hrvatski skladatelj i dirigent, sin operne pjevačice Maje Strozzi-Pečić i grčkog plemenitaša Konstantina Papandopula. Autor je jednog od najvećih opusa u hrvatskoj glazbi.

²⁷ Julio Marić (1937.–), dirigent i skladatelj. Pedagošku aktivnost započeo je u Kotoru, potom nastavio u Novom Sadu, Titogradu, Sarajevu, Podgorici i Cetinju. Djeluje kao redoviti profesor na Akademijama u Sarajevu, Podgorici, Cetinju, te na Univerzitetu „Džemal Bijedić“ u Mostaru na predmetima Dirigiranje, Osnove kompozicije, Sviranje partitura i dr.

²⁸ Vesna Čubela (1950.–), profesorica teoretskih predmeta. Radi kao asistentica na Fakultetu prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti na Studiju glazbene umjetnosti u Mostaru, gdje i živi.

²⁹ Safet Čišić (1922.–2000.), dugogodišnji upravitelj Narodnog pozorišta i osnivač kamerne scene, pod nazivom STUDIO 64. Neke od njegovih akcija su osnivanje poluprofessionalnog puhačkog orkestra, poluprofessionalnog zbora, te mješovitog zbora Univerziteta „Džemal Bijedić“ (današnje Sveučilište) u Mostaru. Također je sudjelovao u izradi elaborata za otvaranje dislociranog odjeljenja Muzičke akademije iz Sarajeva u Mostaru. Bio je i član mnogobrojnih tribina, inicijativnih odbora, okruglih stolova organiziranih povodom raznih događanja, proslava, obljetnica vezanih za razvoj glazbenog života BiH, kao i za djelovanje značajnih osoba iz naše glazbene povijesti.

je na društvenim turnejama te je već u petoj godini svoga rada bila uvrštena među prve republičke skupine koje su uspješno proučavale, obrađivale te prikazivale plesove bivše Jugoslavije. Kao segment cjelokupnog rada Društva, ansambl narodnih pjesama i igara RKUD-a Abašević pod ravnanjem Kemala Dedovića³⁰ sudjelovao je na mnogim festivalima i nastupao na pozornicama brojnih gradova u Francuskoj, Italiji, Mađarskoj, Njemačkoj, Poljskoj, Bugarskoj, te drugim zemljama Europe. Osvajao je i mnoge nagrade, među kojima se posebno ističe Zlatni kesten u Nici 1968. godine za prvo mjesto na 33. Međunarodnom putujućem festivalu u gradovima Azurne obale.

Glazbene škole u Bosni i Hercegovini najčešće su osnivane na inicijativu glazbenika, prosvjetnih i kulturnih radnika ili su izrasle iz kulturno-umjetničkih društava. Tako je bilo i u Mostaru. Godine 1947. pri RKUD-u *Abrašević* osnovana je, pored već postojećih, mala glazbena sekcija za učenje glasovira, pod stručnim vodstvom Pauline Loose³¹. Na Godišnjoj skupštini RKUD-a *Abrašević* (7. rujna 1947.) predloženo je da se aktivnost glazbene sekcije proširi te da se pri Društvu otvori Glazbena škola. Prijedlog je prihvaćen te je u listopadu iste godine organiziran prijamni ispit za upis učenika u Glazbenu školu. Već od školske godine 1947./48., nastava se odvijala redovito po planu i programu koji je važio za Niže glazbene škole na teritoriju Bosne i Hercegovine. Zahvaljujući tadašnjem predsjedniku, Safetu Ćišiću, te nastojanju njegovih suradnika, Društvu je pošlo za rukom da za svega petnaest mjeseci stvori normalne uvjete rada Niže glazbene škole sa smjerovima za glasovir, violinu te violončelo uz teoretsku glazbenu nastavu.³² Na prijedlog Gradskog narodnog odbora u Mostaru, dana 27. siječnja 1949. godine, Ministarstvo prosvjete Narodne Republike Bosne i Hercegovine donosi rješenje o otvaranju Gradske niže glazbene škole. Neko vrijeme, škola je još radila u prostorijama Društva, a nakon toga preselila se u vlastite prostorije. Dana 24. lipnja 1954. godine, rješenjem Narodnog odbora grada Mostara otvorena je i Srednja glazbena

³⁰ Kemal Dedović (1942.–) je jedan od eminentnih koreografa u Bosni i Hercegovini. Završio je Glazbenu školu na baletskom odsjeku u klasi profesora Eduarda Venijera i profesorice Sofije Cvjetičanin. Njegovi umjetnički ciljevi bili su usmjereni ka održanju tradicije folklor našega podneblja. Nakon stečenog iskustva i strastvenog proučavanja folklorne literature vraća se u Mostar 1969. godine i postaje umjetnički ravnatelj folklornog ansambla *Abrašević*.

³¹ Paulina Loose (1913.–), glazbeni pedagog. Sudjelovala je u osnivanju Glazbene škole, a vrijeme koje je provela u školi kao ravnateljica, razdoblje je najblistavijih uspjeha učenika škole, kako na domaćim tako i na europskim pozornicama. Godine 1954., rješenjem Gradskog narodnog odbora postavljena je za v. d. direktora Gradskog orkestra. U prijevremenu je mirovinu, nakon treće iznuđene ostavke, otišla 1973. godine. Danas živi u Mostaru.

³² Godine 1948./49. uz pomoć Mjesnog sindikalnog vijeća iz čitaonica i crkvenih kutića u društvene prostorije preneseno je 7 klavira, a od privatnih lica otkupljene su 23 violine, 3 violončela i 2 viole.

škola sa smjerovima: za klavir, solo-pjevanje, za gudačke i puhačke instrumente.³³ (Verunica i Loose, 1974, p. 17–29).

Nakon Drugog svjetskog rata stvarala se široka mreža odgojno-obrazovnih institucija u namjeri iskorjenjivanja stoljetne zaostalosti. U okviru takve kulturno-prosvjetne politike, pored osnovane Gradske niže glazbene škole i Narodnog pozorišta, ukida se samostalni Orkestar Pozorišta narodnog oslobođenja Hercegovine. No, Mostar ne ostaje bez reproduktivnog glazbenog tijela. Dio njegovih članova pristupa orkestru RKUD *Abrašević*.

Jedan od inicijatora "bitke" za formiranje Gradskog orkestra, Safet Čišić, već 1952. godine uspostavlja kontakt s Karlom Malečekom³⁴, tadašnjim članom Beogradske filharmonije, tražeći od njega da izvidi mogućnost dovođenja pojedinih glazbenika u Mostar. Inicijativu je preuzela i Glazbena škola, koja je školske godine 1951./52. otpočela s pripremama skupnog muziciranja, kao uvodom u rad školskog orkestra pod vodstvom vojnog kapelnika Ivana Rebule³⁵. Zasluge pripadaju i, svakako, Paulini Loose, neumornom radniku Glazbene škole.³⁶

Već iduće godine, uprava Narodnog pozorišta u suradnji s Glazbenom školom vrši ozbiljne pripreme za osnivanje Gradskog orkestra vodeći završne pregovore za angažman Alfreda Tučeka³⁷ na mjesto dirigenta. U lipnju 1953., ista uprava potpisuje s Tučekom jednogodišnji ugovor, raspisuje se natječaj za prijem glazbenika u Gradski salonski orkestar, održavaju se audicije te se sklapa ugovor s petnaest glazbenika, uglavnom amatera i vojnih glazbenika (Ivanović, 1979, p. 32).³⁸

³³ Školske godine 1965./66. izvršeno je spajanje Gradske niže glazbene škole i Srednje glazbene škole u jedinstvenu ustanovu pod nazivom Glazbena škola I. i II. stupnja u Mostaru.

³⁴ Karlo Maleček (?–1987.), sudjelovao je u osnivanju i razvitku Glazbene škole. Bio je direktor Simfonijskog orkestra od 1954. do 1958. godine. S praktičnim radom gradnje violina upoznaje se tridesetih godina 20. stoljeća. Dobiva dvije posebne diplome za izradu violina (za kvalitetu zvuka i ljepotu izrade). Prema njegovoj osobnoj evidenciji, izradio je 55 violina, a neke od njih danas se nalaze u Italiji, Švicarskoj, Njemačkoj, Češkoj, Hrvatskoj, te u Sarajevu i Mostaru.

³⁵ Ivan Rebula, vojni glazbenik. U Muzičkoj školi radio je u periodu od 1950. do 1953. godine kada je vodio zbor i orkestar Niže muzičke škole, te predavao violinu, flautu i klarinet. Na prvoj sjednici Školskog odbora održanoj 17.02.1956. godine izbaran je za člana Školskog odbora Srednje muzičke škole.

³⁶ Prvi nastup orkestra Glazbene škole u okviru školskog programa ostvaren je 3. ožujka 1952. godine, a u program je bila uvrštena i Mozartova sonata za gudače u D-duru. Sljedeći nastup izveden je u novoootvorenoj dvorani Narodnog pozorišta 27. ožujka iste godine. Podaci su uzeti iz materijala osobne arhive Pauline Loose.

³⁷ Alfred Tuček (1904.–1987.), dolazi iz Sarajevske filharmonije (1953.) u mostarsku Glazbenu školu, gdje dograđuje školski orkestar i formira kvalitetnu osnovu za Simfonijski orkestar. U razdoblju od 1961. do 1965. bio je šef dirigent Simfonijskog orkestra u Mostaru.

³⁸ Na svečanoj akademiji povodom Dana Republike, 29.11.1953. godine, Orkestar je nastupio u Narodnom pozorištu sa sljedećim programom: 1. Fantazije iz Verdijevih opera pod naslovom

Prvi rezultati Orkestra bili su presudni za njegov daljnji razvoj. Početkom 1954. godine, uprava Narodnog pozorišta kupuje niz glazbala potrebitih za rad Orkestra (timpane, trube, flaute, palice, glasovir, pultove), a Tuček obučava učenike Niže glazbene škole te ih uvodi u Orkestar, tako da se broj članova povećava na dvadeset i tri. Na temelju izvršenih priprema, uprava Narodnog pozorišta u Mostaru smatrala je da su sazreli uvjeti da se Gradski orkestar odvoji te ozakoni kao posebna samostalna kulturna ustanova. Fiksiran je nadnevak od 8. svibnja 1954. godine kada je zabilježen prvi javni nastup, te je Gradski salonski orkestar svečano proglašen samo Gradskim, da bi potom 1958. godine, prerastao u Simfonijski orkestar u Mostaru (Ivanović, 1979, p. 33).

Kazivanje o školi za harmoniku i gitaru, najpopularnijem edukativnom segmentu u radu s djecom, bit će najvjerodostojnije ako prenesemo kratak osvrt na završnu priredbu školske 1972/73. godine, objavljen u listu *Sloboda* 25. lipnja 1973. godine: „U RKUD-u *Abrašević* priređena je jedna nesvakidašnja, bar u odnosu na ostale gradske škole, svečanost na kraju školske godine. U prepunoj Sali društva pred publikom koju su sačinjavali roditelji učenika i članovi *Abraševićevih* harmonikaša i gitarista. Dvadeset druga generacija u posljednjih 26. godina. Mališani su pokazali sve ono što su naučili pod dirigentskom palicom Rajmonda Hapa, Rudolfa Grileca, Hivze Ramića, Duška Kuzevskog i Konrada Vidovića. A prema onome što su te večeri pokazali, naučili su mnogo i tako postali ravnopravni članovi ovog društva koje u godini proslave svoga 50-godišnjeg jubileja okuplja oko hiljadu članova. A to je podatak koji valja imati na umu“ (Kezman, 2004, p. 30).

ZAKLJUČAK

Od godine 1926. kada su aktivisti u Međustrukovnom odboru sindikata radnika i namještenika grada Mostara osnovali Radničko kulturno-umjetničko društvo *Abrašević*, pa do početka Drugog svjetskog rata, te od 27. kolovoza 1946. godine kada je obnovljen rad *Društva* u novim vremenima i novim uvjetima, pa do agresije na grad Mostar 1992. godine, masovnost, permanentna briga o umjetničkoj razini djelovanja, naglašena aktivnost mladih bile su osnovne karakteristike kulturno-umjetničkog, odgojnog i društvenog djelovanja društva *Abrašević*. Premda u svom imenu dugi niz decenija nosi atribut "radničko", *Društvo* je uvijek bilo izrazito otvorena sredina za slobodnu komunikaciju stvaralačkog za sve socijalne strukture, tako da je u svojim redovima okupljalo zajedno radnike i intelektualce, đake, studente... Osnovni kriterij za članstvo i aktivnosti je bila, pored afiniteta prema kulturno-umjetničkom amaterizmu, opredijeljenost prema multikulturnom i multinacionalnom zajedništvu. Po ponovnom pokretanju godine 1946. Društvo je

Besmrtni Verdi; 2. Karišik jugoslavenskih narodnih pjesama pod naslovom *Jugoslavenski biseri*; 3. Pratinja pjesama *Hej sloveni* i *Republiko naša*.

bilo smješteno u zgradi na Mejdanu (Trg Prvog maja) u kojoj se nalazi današnji Arhiv Hercegovine. Tu je *Abrašević* funkcionirao do 1957. godine kada prese-ljava i nastavlja rad u prostorijama u ulici Alekse Šantića br. 25. Najatraktivniji i najpoznatiji oblici aktivnosti u sklopu *Abraševića* bili su: Amatersko kazalište sa Scenom mladih, Ansambl igara i pjesama sa skupinama svih uzrasta, Mješoviti zbor, Klub pisaca čije je radove Društvo tiskalo u vlastitoj ediciji. Nadalje, puhački orkestar je bio popunjen kvalitetnim glazbenicima, a posebno je bila poznata škola za harmoniku i gitaru. Škola je predstavljala izvor kadrova za Narodni i Tamburaški orkestar koji su u Bosni i Hercegovini visoko kotirali svojom kvalitetom. Pored natjecateljskih nagrada na festivalima, pa i na europskom nivou, *Abrašević* i njegovi istaknuti pojedinci dobitnici su brojnih priznanja i pohvala koje je ovakvo društvo moglo dobiti od grada Mostara, Bosne i Hercegovine i bivše Jugoslavije, što je pohvalna činjenica za najveće, najmasovnije i najtrofejnije *Društvo* u Hercegovini.

LITERATURA

- [1] Augustinović, A. (1999.). *Mostar (ljudi-kultura-civilizacija)*. Hrvatska kulturna zajednica FBiH: Mostar.
- [2] Burina, S. (1959.). *Radničko kulturno umjetničko društvo Abrašević Mostar od 1926. do 1956. godine*. Štamparija Rade Bitange Mostar: Mostar.
- [3] Ivanović, Lj. (1979.). *Simfonijski orkestar u Mostaru povodom 25. godišnjice postojanja i rada*. Veselin Masleša: Mostar.
- [4] Kezman, N. (2001.). *Amatersko pozorište Abrašević Mostar*. RKUD „Abrašević“: Mostar.
- [5] Kezman, N. (2004.). *Radničko kulturno umjetničko društvo Abrašević Mostar*. RKUD „Abrašević“: Mostar.
- [6] Klaić, B. (1987.). *Rječnik stranih riječi*. Nakladni zavod Matice hrvatske: Zagreb.
- [7] Kovačević, K. (ur.). (1971.–1977.). *Muzička enciklopedija*. (II. izd.): I. sv. A-GOZ; II. sv. GR-OP; III. sv. OR-Ž; skraćena: MELZ. Jugoslavenski leksikografski zavod: Zagreb.
- [8] Lešić, J. (1969.). *Grad opsjednut pozorištem*. Svjetlost: Sarajevo.
- [9] Miletić, D. K. (2000.). *Hrvatska glazba u Mostaru*. Mostar. Logotip: Široki Brijeg.
- [10] Miletić, D. K., Čubela, N. (1980.). *Film u Mostaru od 1900. do 1980. godine*. RKUD „Abrašević“: Mostar.
- [11] Nikić, A. (1973.). *Crtice iz povijesti glazbe u Bosni i Hercegovini*. U: Naša ognjišta, s citatima iz: Spomenica u slavu svečanog razvijanja zastave Hr-

- vatskog glazbenog pjevačkog društva Hrvoje u Mostaru 1904. godine, br. 3. Glas koncila: Zagreb.
- [12] Nikić, A. (2002.). *Stoljetnica mostarskog Napretka od 1902. do 14. rujna 2002. godine*. HKD Napredak i Franjevačka knjižica: Mostar.
- [13] Prusina-Prašo, U. (2011.). *60 godina glazbenih škola u Mostaru*. Mostar. Suton: Široki Brijeg.
- [14] *RKUD Abrašević Mostar od 1926 do 1956*. (1956.). Štamparija Rade Bitange Mostar: Mostar.
- [15] *RKUD Abrašević Mostar*. (1969.). Slovo Mostar: Mostar.
- [16] *RKUD Abrašević Mostar, 75. obljetnica*. (2004.). RKUD „Abrašević“: Mostar.
- [17] Verunica, Z., Loose, P. (1974.). *25 godina Muzičke škole u Mostaru*. Muzička škola I i II stupnja u Mostaru: Mostar

WORKERS CULTURE AND ARTS SOCIETY ABRAŠEVIĆ IN MOSTAR

ABSTRACT

The first available records of the organised amateur cultural activities in the town of Mostar are the ones dating from the establishment of the Austro-Hungarian rule in 1878. In the new social, political and economical circumstances the newly formed cultural societies began their activities primarily aiming to preserve the cultural tradition of the native people. Following the activity of the cultural societies from the turn of the 19th to 20th century till the end of World War II, regardless whether they have been founded on the national, social or ideological ground, I have tried to give an insight into the activities of the Workers cultural and artistic society „Abrašević“ which was one of the most active. The Abrašević society had a mandolin and wind orchestra, mixed choir, folk dance section and the repertoire containing various interesting music. Researching the existing literature about the Abrašević society I have also tried to discover the difficulties that its founders and members had to overcome as well as the amount of love and enthusiasam they were putting so the Abrašević society could reach its goals. Besides presenting all mentioned above, I also aimed to include all important events and the people most responsible for developing the cultural activities of the Abrašević society as well as the culture in the town of Mostar.

Key words: *RKUD Abrašević, Mostar, music, culture*

